

met dat antwoord geen genoegen en de burgemeester van Schiedam ging twijfelen: waren, nu heel Nederland bezet was, de 'Aanwijzingen' nog wel geldig? Op advies van burgemeester Oud van Rotterdam die die vraag ook niet kon beantwoorden, belde hij de commissaris der koningin in Zuid-Holland, van Karnebeek, op en deze verwees hem naar Winkelman. Op zondagmorgen 19 mei ontving Winkelman dus de Schiedamse burgemeester, een directeur van de Rotterdamse Droogdokmaatschappij én Teschmacher van Wilton-Fijenoord. Winkelman (er bestaat van hun gesprek geen betrouwbaar verslag) zei min of meer dat medewerking aan Duitse militaire orders verboden was maar dat men, als de Duitsers dwang zouden gaan gebruiken, die medewerking niet zou kunnen weigeren. Teschmacher haastte zich, het onderhoud in een brief aan de Schiedamse burgemeester te bevestigen; daarin deelde hij mee dat (hoewel er van Duitse dwang nog in het geheel geen sprake was) Wilton-Fijenoord onmiddellijk weer aan het werk zou gaan en de werf 'Gusto' te Schiedam, waar Nederlandse motor-torpedoboten in aanbouw waren, eveneens. Bij beide bedrijven werd het werk aan de militaire projecten hervat.

Deze feiten raakten spoedig aan anderen bekend. Door Fentener van Vlissingen en Snouck Hurgronje werd Winkelman gewaarschuwd dat er directies waren die zijn uitspraak als een vrijbrief beschouwden om militaire opdrachten voor de Duitsers uit te voeren. Winkelman liet Teschmacher dus opnieuw bij zich komen, maar toen hij hem op 23 mei voor de tweede maal ontving, waren ook anderen present: generaal-majoor van Voorst tot Voorst, Snouck Hurgronje, prof. mr. J. P. A. François, adviseur van Buitenlandse Zaken voor volkenrechtelijke vraagstukken, ir. G. A. Kessler, president-directeur van de Nederlandse Hoogovens, D. C. Endert, directeur van de Rotterdamse Droogdokmaatschappij (die toen het militaire werk nog *niet* hervat had) en vermoedelijk nog enkele andere grootindustriëlen uit de metaalsector. Die industriëlen hadden allen grote defensie-orders in bewerking en voor een deel daarvan moesten de Hoogovens het staal leveren. Kon, zo werd gevraagd, Winkelman in afwijking van zijn op 18 mei gepubliceerde richtlijn niet goed vinden dat men de geplaatste orders ten behoeve van de Duitsers afmaakte? Winkelman weigerde: hulpverlening aan de vijand was, betoogde hij, strafbaar volgens de wet. 'U spreekt heel anders dan de vorige keer!' zei Teschmacher. 'Dan hebt u het verkeerd begrepen', antwoordde Winkelman,

'en zal ik het nog eens zeggen. Als een man aan een werkbank staat en er komt een Duitser die hem zijn pistool op de borst zet en zegt: 'werk en anders schiet ik je neer', en die man gaat werken, zal ik hem dit niet kwalijk nemen. Men kan